

In het noorden van onze provincie ligt in het Eemsmondgebied de gemeente Bierum. Nu nog een zelfstandige gemeente met een oppervlakte van 4.729 hektare en een inwonertal van ongeveer 3.850 zielen. Voorbestemd om na een gemeentelijke herindeling ingelijfd te worden bij een grotere agglomeratie. Het is een gemeente met een sterk agrarisch karakter, terwijl de bevolking overwegend (ongeveer 92 procent) van geloofsopvatting is.

Wanneer we ons verdiepen in de geschiedenis van het dorp Bierum, blijkt dat het in vroeger tijden meestal in één adem genoemd werd met nog drie andere dorpen, te weten Godlinze, Losdorp en Spijk. Ze werden samen de Vierburen genoemd. Deze vier dorpen hadden gezamenlijk een eigen dijkrecht en als bezitting een grote 'uiterdijk' of 'aangewassen land'. Wij zouden tegenwoordig zeggen: een grote kwelder.

13 door J. RITTERSMA
Foto's: K. Loonstra

De karakteristieke kerk van het dorp Bierum

Tot 1870 had de Vierburen een afzonderlijk zijlvest als onderdeel van het waterschap Fivelingo. Dit Vierburen moet men echter niet verwarren met het gehucht Vierburen als deel van de Eemspolder, ten noorden van de oude zeedijk van 1717 onder Bierum.

OUDE BORG

Ook Bierum heeft zijn oude borg gehad en wel de borg Luinga (of Luwings). De borg was bekend om zijn zware toren. In de zeventiende eeuw woonden er de heren Van Berum. Naar alle waarschijnlijkheid is dit hetzelfde geslacht als het door Abel Eppens genoemde geslacht welke hij vermeldt in zijn kroniek. Hij schreef zijn kroniek over het leven op het groninger land in de zestienste eeuw. Hierin schrijft hij onder andere over een zekere Remmelt en Willem te Berum.

In 1756 kreeg de borg andere bewoners, namelijk het geslacht Maneel. Hoogstwaarschijnlijk was het de familie Maneel die de nederlandse hervormde kerk te Bierum het orgel heeft geschonken. De borg is gesloopt in het jaar 1825.

DE TIENDE-EEUWS KERKGEBOUW

In het jaar 1892 kreeg Bierum zijn gemeentewapen. Hierop staat afgebeeld een kerktoeren, oprijzend uit drie golvende dwarsbalken. Het is niet zonder reden dat men indertijd de kerktoeren in het gemeentewapen afbeeldde. Immers de gemeente Bierum is een kustgemeente. De kerktoeren van Bierum gold algemeen voor de kustvaarder als richtbaken. De typisch-groningse zadeldaktoeren brengt ons bij de bakstenen kerk. Het is een karakteristiek voortbrengsel van de banksteenarchitectuur, die zich in het fries-groningse gebied vermoedelijk tegen het midden van de twaalfde eeuw begon te ontwikkelen.

Het is een 1-beukige romano-gothische kerk uit het tweede kwart van de dertiende eeuw. De gewelven in de kerk bestaan uit meloenvormige koepelgewelven met zes ronde ribben. In de veertiende eeuw kreeg het koor een driezijdige sluiting met straalgewelf. Niet alleen het koor, maar ook het schip werd in de gothische periode gewijzigd, maar het algemene silhouet bleef toch dezelfde. Een silhouet dat ken-

Het draperievormig rouwbord uit 1792

merkend is voor de romaanse kerkbouw in de noordelijke kuststreek. Het schip eindigt doorgaans in een weinig of niet versmald opsis, dat dikwijls zonder terugsprong bij de schipmuren aansluit. Het geheel krijgt daardoor een zekere logheid, die toch het boeiende van de stugge ernst en onverzettelijke rust der bevolking van zeelieden en boeren niet mist.

De muren dragen nog de oorspronkelijke geleding volgens het

bekende schema van lisenen en rondboogfriezen. Het schip bestaat uit drie travéeën. De drie schipgewelven, min of meer in sierpatroon gemetseld, bleken vermoedelijk van de bouwtijd af in roodbruin en donkergrijs, afgezet met witte voegen, geschilderd te zijn. Op het gepleisterde veertiende-eeuwse koorgewelf kwamen tijdens de restauratie na de oorlog schilderijen voor de dag: Christus op de troon. Maria, ook zittende, met het Kind op schoot tussen de evangelisten-symbolen. Een andere schildering toont ons de kroning van Maria. Behalve deze schilderijen zijn er nog meer bezienswaardigheden in de bierumer kerk te bekijken, waarvan we nog willen noemen het sacramentshuisje in de noordelijke koorwand.

Verwant aan het sacramentshuisje is de in de kerk aanwezige hagiokoep. De meningen en gedachten over hagiokopen zijn verschillend. Zo'n hagiokoep is een kijkgat door de muur, met een deurtje aan de binnenzijde. Het kijkgat is laag gehouden om zodoende buiten de kerk een blik te kunnen verpen op het altaar. Waarschijnlijk stond in dit kastje een relikwie. Daarom wordt een hagiokoep ook wel sacraments- of reliekenvenster genoemd. In de tweede plaats zou de betekenis ervan zijn, dat een korte blik in

het venster beterschap, vergeving der zonden of uitredding uit nood en dergelijke zou schenken.

Verder zien we nog twee piscina's of ook wel lavabo's genoemd. Dit zijn nisjes met wasbekkens, die door de priesters werden gebruikt om na de mis handen en vaatwerk te reinigen.

Van het interieur valt in de eerste plaats op het draperievormige rouwbord uit 1792, een achttiende-eeuwse herenbank, een boers-gesneden preekstoel uit plm. 1650 en tenslotte een paar zestiende-eeuwse grafzerken.

TOREN

Tenslotte willen we de beschrijving van de kerk van Bierum beëindigen met de toren. Zoals we reeds vermeldde, is dit type toren karakteristiek voor de gehele kuststreek. Alhoewel het niet volkomen vaststaat dat de vorm van torenbedaking (zadeldak) uit de romaanse tijd stamt, merken we toch op dat hele reeksen van dergelijke romaanse dorpstorens in het hele normandische kustgebied en in Engeland, maar vooral in Denemarken en Zuid-Zweden van oudsher deze bedaking gemeen hebben. En vooral met de torens uit Zweden en Denemarken heeft de toren van Bierum iets gemeen, namelijk

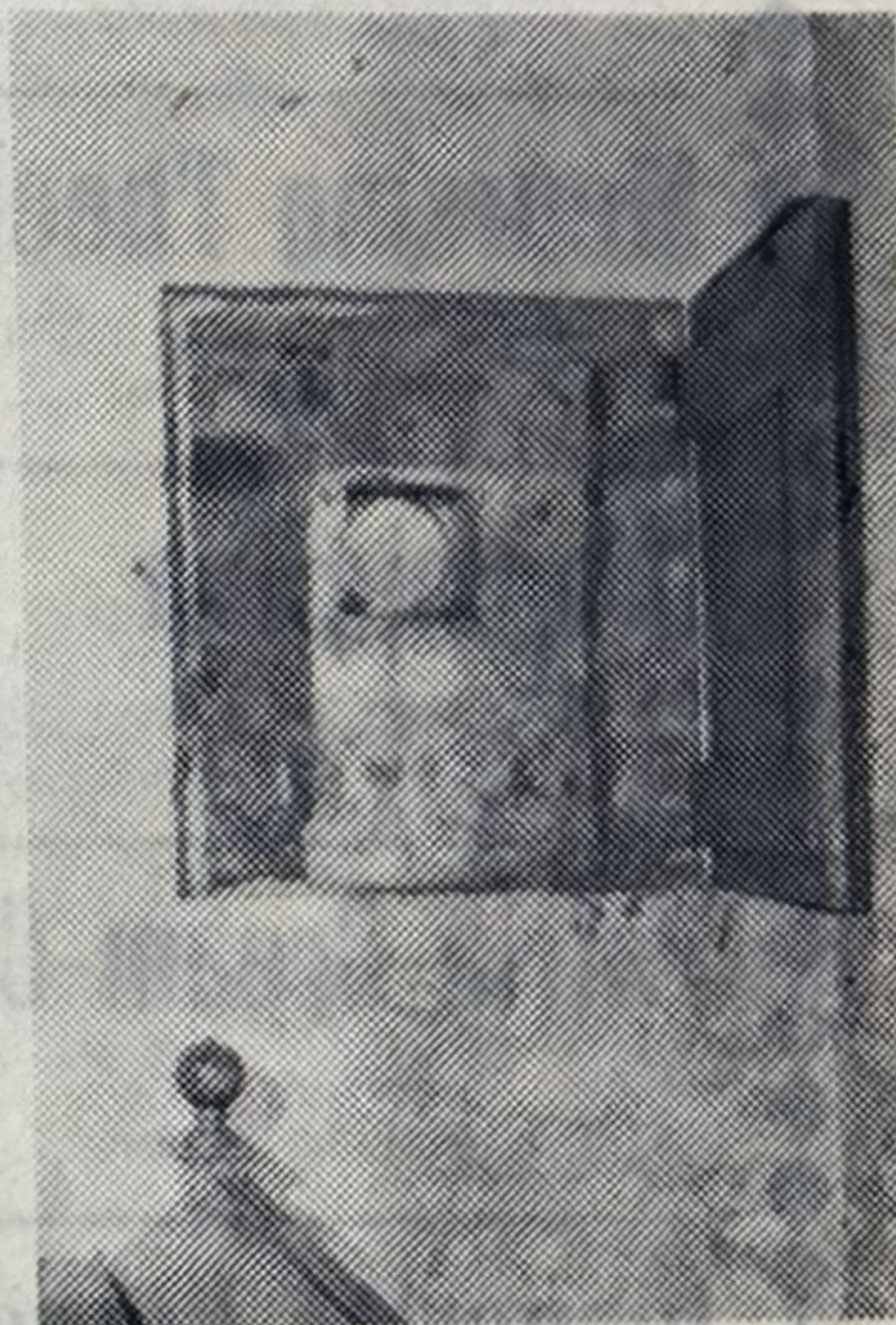
Dit losstaande doopvont bestaat uit Bentheimer zandsteen en stamt waarschijnlijk uit de dertiende eeuw. Historici zijn het er niet over eens maar algemeen wordt aangenomen dat het voorwerp oorspronkelijk thuishoorde in een inmiddels afgebroken kerk te Toornwerd bij Middelstum. Het kostbaar stuk is momenteel in eigendom bij het Groninger Museum voor Stad en Lande te Groningen.

het 'verschroepelde' of gereduceerde westwerk of westertoren. Het lijkt alsof de toren is ingebouwd in de kerk, maar in werkelijkheid vormt de toren met westwerk één geheel. Vaak vinden we binnensmuurs drie kapellen: één midden- en twee zijkapellen, die geopend zijn naar het schip van de kerk. Uitwendig lijkt de toren twee aanbousels te hebben. In de toren van Bierum beantwoorden deze echter aan zijn uitwendige ruimtevorm waarin zij van het schip zijn gescheiden. Het geheel bestaat uit een overwelfde verdieping waarboven een kruisvormige kapel is opgetrokken. In Bierum zijn de zij- en middenruimten samgetrokken tot één kapel. Het uitwendige beeld van de toren van Bierum wordt verder beheerst door onder andere een zeer zware steunbeer.

Zo staat hij daar, de eeuwen trotserend als een symbool van stoerheid en kracht.

Samen met alle andere torens in het groninger land zien we met ontzag tegen hem op, maar tegelijk zijn ze ons zeer vertrouwd. De torens vormen, samen met de kerken, een onmisbare kompo-

nent in het beeld van dorp en omgeving, maar tevens in het gehele groninger landschap.

Dit ronde gat in de kerkmuur (een hagiokoep) stelde iemand vroeger in de gelegenheid van buiten de kerk een blik te werpen op het altaar. Waarschijnlijk is het eertijds een belangrijk deel van het interieur geweest omdat men aan een blik in dit venster vergeving van zonden en beterschap hechtte.

Enkele nog bijzonder gave en sprekende fresco's die de koepelgewelven van de kerk te Bierum verlevendigen. Deze schilderijen zijn eeuwen geleden aangebracht en dienden om de bijbelverhalen aanschouwelijk te maken. Immers, het eenvoudige kerkvolk kon toen nog niet lezen... De tekening in het midden stelt vermoedelijk Jezus van Nazareth voor. Vrijwel alle oude Groninger kerken bezitten fresco's. Door nonchalante herstelwerkzaamheden is veel verdwenen maar tijdens latere restauraties heeft men veel weer tevoorschijn kunnen halen.

